

DOI 10.36074/logos-13.12.2024.078

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

**Аршава Інна Олександрівна¹, Баратинська Анастасія Володимирівна²
Аршава Ірина Федорівна³**

1. кандидат наук з державного управління,
приватний нотаріус

Дніпровський нотаріальний округ, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-9997-1530

2. магістр психології, практикуючий психолог
УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-4979-799X

3. д-р. психол. наук, професор

Дніпровська Академія музики, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-1672-4479

Анотація. Стаття присвячена проблемі виникнення емоційного (професійного вигорання) у працівників нотаріату. Проаналізовано різні підходи до визначення складових феномену вигорання. Розглянуто особливості професійної діяльності нотаріусів, включаючи психологічні складові професіограми, та їх зв'язок з проявами синдрому вигорання у даній категорії співробітників.

Глобалізація економічних процесів, швидка зміна технічних, освітніх, громадських пріоритетів зумовлюють стратегічне завдання суспільства: пристосування людини до темпів суспільно – економічного розвитку та вимог життя. Сучасний працівник юридичної сфери зазнає надмірного впливу різних чинників, зокрема соціально – економічних, інформаційних та психологічних. Значне число праць, присвячених питанням впливу праці на особистість юриста, свідчать про інтерес фахівців до цієї сфери як в теоретичному, так і практичному сенсі. В умовах ринку, коли постає питання ефективного функціонування юриста, ускладнення процесу адаптації в умовах соціальних змін мотивує необхідність вивчення та виявлення впливу негативних чинників на емоційний стан та психологічне здоров'я спеціаліста, пошук шляхів їх усунення та корекції.

У ході дослідження психологічного здоров'я юриста, нотаріуса зокрема, слід враховувати принцип детермінізму, єдності свідомості та діяльності, системний підхід до аналізу психічних явищ. Однією з основних та найважливіших характеристик здоров'я є інтегрованість, тобто об'єднання всіх психологічних і фізіологічних властивостей індивіда та їх значний вплив та ефективність діяльності; стійкість апарату адаптації в умовах спрямованої діяльності, цілісність процесу саморегуляції в психічних і фізичних проявах [1].

Поняття психологічного здоров'я визначається в сучасній фаховій літературі досить неоднозначно. Стан психологічного здоров'я характеризує індивіда як суб'єкта життєдіяльності, розпорядника душевних сил і здібностей. Про цей стан свідчить особистісна спрямованість людини, яка дозволяє регулювати власні психічні процеси й усвідомлені установки.

Інтерес психологів до вивчення особливостей діяльності нотаріуса - професіонала на різних етапах професійної реалізації, обумовлений насамперед тим, що представники цієї юридичної спеціальності наділені значними повноваженнями і включені у складні соціально - правові відносини у силу специфіки професії, де одна сторона вирішує життєво важливі питання другої. У зв'язку зі специфікою нотаріальної діяльності часто виникають розходження між істинним змістом діяльності і тим, до чого дійсно прагне суб'єкт професійно - юридичної діяльності, при цьому значно підвищується виникнення самих серйозних і несприятливих наслідків, пов'язаних з защемленням інтересів громадян, або напроці, з необміркованим, а інколи і протизаконним подоланням законодавчо - правових бар'єрів, передбачених суспільством [1;4].

Професія нотаріуса складна і багатогранна. Так, в професіограмі, при психологічному аналізі професійної діяльності, виділяються наступні сторони: пізнавальна (аналіз пошукової діяльності) – полягає у професійному дослідженні представлених нотаріусу документів, комунікативна – полягає у організації психологічного контакту з усіма громадянами, що звертаються до його допомоги; посвідчувальна – є заключною, і сутність її полягає у досягненні основної професійної цілі у вирішенні задачі.

Незалежна професійна діяльність нотаріуса представляє собою більш складну комплексну структуру, у якій можливо виділити наступні суттєві елементи – складники: посвідчувальна, консультативна, роз'яснювальна, аналітична, медіаторна, охоронна, комунікативна (дослідницька), доказова, фіксальна, психолого – психіатрична, реєстраційна. Щоб оволодіти всіма компонентами такої складної і специфічної діяльності, фахівець повинен мати відповідну мотивацію, необхідні знання і певні особистісні якості. До числа психологічних якостей, необхідних для успішної діяльності у якості нотаріуса -

ABSCHNITT 24.

PSYCHOLOGIE UND PSYCHIATRIE

професіонала, відносяться наступні: високий інтелектуальний рівень, добра пам'ять, стійка увага, аналітичні здібності, висока воляова активність та працездатність, добре розвинена інтуїція, адекватна самооцінка, емоційна стійкість. Нотаріус – професіонал повинен бути комунікативно компетентним, здатним до самоорганізації і самодисципліни, мати добре розвинути емпатію та антиципаційні здібності [1].

Емоційна напружена, складна, багатогранна та дуже відповідальна діяльність юриста – нотаріуса може оказувати вплив на емоційний стан спеціаліста та обумовлювати виникнення проявів емоційного (професійного) вигорання, фізичного і психічного виснаження, зниження працездатності та погіршення стану здоров'я в цілому [3].

Синдром емоційного (професійного) вигорання (СЕВ) – це стан емоційного, психічного та фізичного виснаження, що розвивається у результаті хронічного стресу середньої інтенсивності в умовах професійної діяльності. Розвиток цього синдрому характерний для комунікативних професій або професії системи «людина – людина». Г. Фрейденберг (1974) запропонував термін «вигорання» (burn-out) для опису деморалізації, розчарувань і крайньої втоми, котрі він спостерігав у працівників психіатричних закладів. Ним була розроблена нова модель для розгляду дистресу і функційних порушень, пов'язаних з професійною діяльністю. К. Маслач (1977) визначила це поняття як «синдром фізичного і емоційного виснаження, розвиток негативної самооцінки, негативного відношення до роботи і втрату розуміння і співчуття по відношенню до клієнтів». Вона стверджує, що вигорання – це не втрата творчого потенціалу, не реакція на нудьгу, а скоріше «емоційне виснаження, що виникає на фоні стресу, викликаного між особовим спілкуванням» [2].

Важливо відзначити, що у міжнародній класифікації хвороб десятого перегляду даний синдром віднесений до класу «Фактори, що впливають на стан здоров'я населення та звертання до закладів охорони здоров'я» під назвою «Перевтома», код Z73.0.

На сьогодні синдром емоційного (професійного) вигорання у психологічній науці розглядається в контексті однієї з трьох існуючих моделей:

1. «Вигорання» – це стан фізичного і психічного (насамперед емоційного) виснаження, викликаного тривалим перебуванням у емоційно перевантажених ситуаціях спілкування (А. Пайнс, Е. Аронсон, А. Широм). Це трактування близьке до розуміння вигорання як синдрому «хронічної втоми».

2. «Вигорання» – це двомірний конструкт, що складається з емоційного виснаження і деперсоналізації (Д. Дінердонк, В. Шауфелі). При цьому деперсоналізація виявляється в погіршенні ставлення до інших (підлеглих, пацієнтів, клієнтів, колег), а іноді й до себе.

3. «Вигорання» – це трикомпонентна структура, що складається із синдрому емоційного виснаження, деперсоналізації і редукції особистих досягнень (К. Маслач, С. Джексон, А. Пайнс). Концепція К. Маслач та її колег посідає центральне місце у розвитку проблеми вигорання та слугує основою для подальшого її дослідження [5;2].

На думку К.Маслач, емоційне (професійне) вигорання, або синдром вигорання, є емоційним виснаженням, обумовленим стресом міжособової взаємодії. Емоційно вигоряючі професіонали часто нездатні подолати емоційні стреси, пов'язані з роботою. Часто реакцію на вигорання є звільнення, зміна роботи, перехід на адміністративну діяльність або кінцева зміна професії. Виявлені високі кореляції вигорання зі значною текучістю кадрів, ростом сімейних конфліктів, з деякими індексами особистісного інтересу [5].

Симптоми професійного вигорання можна умовно розділити на три групи: фізичні, психічні і поведінкові – це синдром, група симптомів, що з'являються разом, однак процес формування вигорання – процес індивідуальний, і тому всі симптоми, що належать тій або іншій стадії, можуть не проявлятися одночасно.

Схильні до професійного вигорання особи, котрі перевантажені високою відповідальністю і великою кількістю повсякденних обов'язків – це ті, хто працює занадто багато з дуже великою інтенсивністю на протязі довготривалого часу. Другі особливості, що збільшують сприйняття індивіду до вигорання, такі: прагнення до неодмінного успіху або гіпервідповідальність, відсутність інтересів (або їх невелика кількість) окрім роботи; упевненість в тому, що вона є єдиною, хто здатен виконати цю роботу [4].

Виходячи з аналізу проведеного нами дослідження особливостей психологічного здоров'я робітників нотаріальних контор, діяльність яких може бути оцінено як особливо напружену, складну та відповідальну, з постійним впливом на особистість нотаріуса стресогенних факторів, професійне вигорання притаманне і представникам цієї професії. За нашими попередніми даними, отриманими за допомогою мікросоціологічного (анкетування) та психодіагностичного дослідження, прояви емоційного (професійного) вигорання 1-3 ст. притаманні особам, що мають значний обсяг роботи та ті, що не є достатньо емоційно стійкими. Також прояви емоційного вигорання спостерігаються частіше в тих нотаріусах, які працюють з недостатньо професійно підготовленими або некваліфікованими помічниками.

Для запобігання конфліктних ситуацій, попередження виникнення професійного вигорання та оздоровлення особистості нотаріуса потрібно розробити комплексну диференційовану психопрофілактичну програму,

ABSCHNITT 24.

PSYCHOLOGIE UND PSYCHIATRIE

спрямовану на зміцнення психологічного здоров'я спеціаліста, розвиток антиципаційних здібностей та гармонізацію його спілкування з громадянами та колегами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Аршава І.Ф., Репіна О.Г., Аршава І.О. Юридична психологія: підручник – Д.: РВВ ДНУ; 2008. – 180с.
- [2] Носенко Е. Л., Грисенко Н. В. Роль позитивних цінностей і властивостей особистості у попередженні емоційного вигорання педагога: моногр – Д.: РВВ ДНУ, 2012. – 180 с.
- [3] Arshava I.F., Baratynska A.V. Peculiarities of professional burnout manifestation among policemen in the aspect of personality psychological specific // Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, № 5, 2021. - С. 35-38.
- [4] Grengalass E.R., Burke R.J., Ondrack M. A gender role perspective of coping and burnout // Applied Psychology An International Review. – 2006. – V. 39 – (1). P.5.
- [5] Maslach C.M. Job burnout: new directions in research and intervention / C.M.Maslach // Current Directions in Psychological Science. – 2003. – Vol.12. – PP. 189 -192.